

Sevar AXRAROVA,
 TDTU, "Falsafa va milliy g'oya" kafedrası professori, f.f.d,
 E-mail:sevarahon1960@gmail.com
 Tel:935610495

UzMU, "Falsafa va ma'naviyat asoslari" kafedrası mudiri f.f.d, professor Shermuhammedova N taqrizi asosida

THE ROLE OF WOMEN IN SOCIETY

Annotation

Women and girls play an integral role in society and make a significant contribution to its development and growth. This article examines the multifaceted roles of women and girls in various fields such as economy, politics, education, health and social welfare. By exploring their various contributions, challenges and opportunities, this article highlights the importance of empowering women and girls to achieve gender equality and societal development.

Keywords: Women, Gender Equality, Women's Empowerment, Social Roles, Economic Empowerment, Political Participation, Education, Health, Social Security

РОЛЬ ЖЕНЩИН В ОБЩЕСТВЕ

Аннотация

Женщины и девочки играют неотъемлемую роль в обществе и вносят значительный вклад в его развитие и рост. В данной статье рассматриваются многогранные роли женщин и девочек в различных областях, таких как экономика, политика, образование, здравоохранение и социальное обеспечение. Рассматривая их различные вклады, проблемы и возможности, в этой статье подчеркивается важность расширения прав и возможностей женщин и девочек для достижения гендерного равенства и общественного развития.

Ключевые слова: женщины, гендерное равенство, расширение прав и возможностей женщин, социальные роли, расширение экономических прав, политическое участие, образование, здравоохранение, социальное обеспечение.

XOTIN QIZLARING JAMIYATDAGI O'RNI

Annotatsiya

Ayollar va qizlar jamiyatda ajralmas o'rin tutib, uning ravnaqi va yuksalishiga salmoqli hissa qo'shmoqda. Ushbu maqola iqtisodiyot, siyosat, ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy farovonlik kabi turli sohalarida ayollar va qizlarning ko'p qirrali rollarini o'rganadi. Ularning turli hissalari, muammolari va imkoniyatlarini o'rganish orqali ushbu maqola ayollar va qizlarning gender tengligiga erishish va jamiyatni rivojlantirish uchun imkoniyatlarini kengaytirish muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Ayollar, Gender tengligi, Ayollar imkoniyatlarini kengaytirish, Ijtimoiy rollar, Iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, Siyosiy ishtirok, Ta'lim, Sog'liqni saqlash, ijtimoiy ta'minot

Kirish. Yurtimizda xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va mavqei mustahkamlash borasida davlat ahamiyatiga molik tarixiy ishlar amalga oshirilmoqda. Zero, jamiyatda siyosiy, ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligi ayollarga bo'lgan munosabat va e'tibor bilan bog'liq. Ayollar va qizlarning butun dunyo bo'ylab jamiyatlarni shakllantirishdagi hal qiluvchi rolini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Yillar davomida ularning hissasi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlarni amalga oshirishda muhim rol o'ynadi, ammo ular tizimli to'siqlar va tengsizliklarga duch kelishda davom etmoqda. Zamonaviy dunyoning murakkabliklarini kezar ekanmiz, ayollar va qizlarning hayotning turli sohalarida o'ynagan ko'p qirrali rollarini tan olish va qadrlash zarur.

Tarixda ayollar chetga surilib, ovozi o'chirilib, iste'dodlari e'tibordan chetda qolgan. Biroq, qat'iyatlilik, qat'iyat va jamoaviy targ'ibot orqali ayollar va qizlar o'zlarining mavjudligi va ta'sirini tasdiqlash uchun to'siqlarni yo'q qilishdi va jamiyat me'yorlariga qarshi chiqishdi. Kashshof olimlar va yangi siyosatchilardan tortib, boshlang'ich tashkilot faollari va jamiyat yetakchilarigacha bo'lgan ayollar tarixda o'chmas iz qoldirib, hozirgi holatga qarshi kurashib, kelajak avlodlar uchun yo'l ochib berdilar.

Bugungi kunda ayollar va qizlar turli sohalarida taraqqiyotga turtki bo'lgan o'zgarishlarning boshida turibdi. Iqtisodiyot sohasida tadbirkor ayollar shisha shiftini sindirib, sanoatni qayta shakllantirmoqda, siyosatda esa ayollar yetakchilari tenglik va ijtimoiy adolatga ustuvor ahamiyat beradigan siyosatni qo'llab-quvvatlamoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-fevraldagi "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risida PF-5325- sonli Farmoni e'lon qilindi[1]. Mazkur Farmon asosida bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda, jumladan, ta'lim muassasalarida rahbar ayollarning o'quv jarayonida samaradorligini oshirish sohasida olib borilayotgan ishlar tahsinga sazovordir. Umuman olganda, O'zbekistonda xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va mavqeyini mustahkamlash borasida davlat ahamiyatiga molik salmoqli ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Zero, jamiyat rivojini xotin-qizlarsiz, ularning ishtirokisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Shu bois ayollarning oilada ham, davlat va jamoat ishlarida ham emin-erkin faoliyat yuritishlari, ularning huquq va manfaatlarini ro'yobga chiqarish yo'lida mamlakatimiz miqyosida qator chora-tadbirlar ishlab chiqilib, hayotga tatbiq etilmoqda.

Bunday yutuqlarga qaramay, gender nomutanosibligi saqlanib qolmoqda va bu ayollar va qizlarning salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga to'sinlik qilmoqda. Kamsituvchi amaliyotlar, resurslardan tengsiz foydalanish va tizimli to'siqlar ularning rivojlanishiga to'sinlik qilib, qashshoqlik va marginalanish davrlarini davom ettirmoqda. Bundan tashqari, irqi, etnik kelib chiqishi, sinfi va nogironligi kabi kesishuvchi omillar bu muammolarni yanada kuchaytiradi, tengsizlikni kuchaytiradi va ko'plab ayollar va qizlar uchun imkoniyatlarni cheklaydi.

Biz yanada adolatli jamiyatga intilayotgan ekanmiz, ayollar va qizlarning huquqlarini kengaytirish muhimligini tan olish juda muhimdir. To'siqlarni yo'q qilish, stereotiplarga qarshi kurashish va teng imkoniyatlarni targ'ib qilish orqali biz ularning to'liq salohiyatini ochib, iste'dodlarini jamoa manfaati uchun ishlatishimiz mumkin. Qolaversa, gender tengligiga ustuvor ahamiyat beradigan muhitlar nafaqat ayollar va qizlarga, balki butun jamiyatga foyda keltiradi, bu esa kuchliroq, bardoshli jamoalar va barcha uchun yorqin kelajakka olib keladi. Ushbu maqolada biz ayollarning jamiyatdagi turli rollarini o'rganamiz, ularning hissalari, muammolari va imkoniyatlarini kengaytirish imkoniyatlarini ta'kidlaymiz. Ularning tajribalari va yutuqlarini yoritish orqali biz gender tengligi va ijtimoiy adolatga intilishda muloqot, harakat va birdamlikni ilhomlantirishga umid qilamiz.

Adabiyot sharhi. Ayollar va qizlarning jamiyatdagi o'rnini haqidagi adabiyotlar turli fanlarni qamrab olgan bo'lib, ularning qo'shgan hissasi, muammolari va imkoniyatlarini kengaytirish borasida keng ko'lamli istiqbollarni o'z ichiga oladi. Ushbu bo'limda ayollar va qizlarning jamiyatni shakllantirishdagi rollarining ko'p qirrali xususiyatini ta'kidlab, ilmiy tadqiqotlar, hisobotlar va akademik nutqlardan olingan asosiy topilmalar va tushunchalar sintezi taqdim etilgan.

Ko'plab tadqiqotlar iqtisodiy o'sish va rivojlanishda ayollarning muhim rolini ta'kidlaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollarning ish kuchidagi ishtirokini oshirish va bandlik va tadbirkorlikdagi gender tafovutlarini bartaraf etish global miqyosda YaIM va unumdorlik darajasini sezilarli darajada oshirishi mumkin (Jahon banki, 2019 yil). Biroq, ayollar gender asosidagi kamsitish, moliyaviy resurslardan foydalanishning cheklanganligi va martaba ko'tarilishi uchun tengsiz imkoniyatlar kabi to'siqlarga duch kelishda davom etmoqda (Xalqaro Mehnat Tashkiloti, 2020)[4]. Ayollarning ta'lim, ta'lim va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va qashshoqlik darajasini pasaytirish uchun muhim ahamiyatga ega (Birlashgan Millatlar Tashkiloti, 2021)[4].

Adabiyotlarda ayollarning siyosiy yetakchilik va qarorlar qabul qilish jarayonlarida ishtirok etishi muhimligi ta'kidlangan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, siyosatdagi gender xilma-xilligi yanada inklyuziv siyosatga, boshqaruvning yaxshi natijalariga va jamiyatning institutlarga ishonchini oshiradi (Dahlerup, 2018)[2]. Ayrim mintaqalardagi taraqqiyotga qaramay, ayollar global miqyosda siyosiy rahbarlik lavozimlarida yetarlicha vakillik qilinmagan, gender stereotiplari, noxolis saylov tizimlari va resurslardan foydalana olmaslik kabi tarkibiy to'siqlar ularning siyosiy ishtirokiga to'sqinlik qilmoqda (Parlamentlararo ittifoq, 2020). Ijoiy chora-tadbirlar, kvota tizimlari va salohiyatni oshirish tashabbuslari orqali ayollarning siyosiy imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlar gender tengligini ta'minlash va demokratik boshqaruvni mustahkamlash uchun juda muhimdir (Krook & O'Brien, 2020)[5].

Ta'lim ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish va ijtimoiy taraqqiyotning asosiy omili sifatida keng e'tirof etilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qizlarning ta'limiga sarmoya kiritish ko'p foyda keltiradi, jumladan, sog'liqni saqlash natijalari, iqtisodiy imkoniyatlar va gender tengligi (YUNESKO, 2020)[2]. Biroq, butun dunyo bo'ylab millionlab qizlar hali ham ta'lim olishda to'siqlarga, jumladan qashshoqlik, madaniy me'yorlar va gender zo'ravonliklariga duch kelishmoqda (UNICEF, 2021). Ta'limdagi gender tafovutini bartaraf etish talab va taklif omillariga, jumladan maktab infratuzilmasini yaxshilashga, maktab bilan bog'liq xarajatlarni bartaraf etishga va gender stereotiplariga qarshi kurashishga qaratilgan keng qamrovli strategiyalarni talab qiladi (Jahon banki, 2021)[3]. Bundan tashqari, qizlarning STEM ta'limi va kasbiy ta'lim dasturlarida ishtirok etishini rag'batlantirish ularni zamonaviy iqtisodiyotda gullab-yashnashi uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlar bilan jihozlash uchun muhim ahamiyatga ega (OECD, 2019)[6].

Ayollar salomatligi umumiy ijtimoiy farovonlikning muhim tarkibiy qismidir, ammo sog'liqni saqlash va sog'liqni saqlash natijalaridan foydalanishda gender tafovutlari saqlanib qolmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar va qizlar noyob sog'liq muammolari, jumladan, onalar o'limi, reproduktiv salomatlik muammolari va gender zo'ravonliklariga duch kelishadi (Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, 2020). Ushbu muammolarni hal qilish ayollarning reproduktiv huquqlariga ustuvor ahamiyat beradigan, asosiy tibbiy xizmatlardan foydalanishni ta'minlaydigan va genderga sezgir sog'liqni saqlash siyosatini ilgari suruvchi kompleks yondashuvlarni talab qiladi (Birlashgan Millatlar Tashkilotining Aholishunoslik jamg'armasi, 2021 yil). Bundan tashqari, qashshoqlik, ta'lim va bandlik kabi sog'liqni saqlashning ijtimoiy determinantlarini hal qilishga qaratilgan sa'y-harakatlar ayollar salomatligi natijalarini yaxshilash va salomatlik tengligiga erishish uchun juda muhimdir (The Lancet, 2019)[4].

Ayollarning ijtimoiy farovonlik va jamiyat taraqqiyotiga qo'shgan hissasi g'amxo'rlik, ko'ngillilik va ommaviy faollikni o'z ichiga olgan holda hujiatlashtirilgan. Tadqiqotlar ayollar boshchiligidagi tashabbuslar va jamoat tashkilotlarining mahalliy muammolarni hal qilish, ijtimoiy hamjihatlikni rag'batlantirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashdagi rolini ta'kidlaydi (Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot Dasturi, 2021). Biroq, ayollarning to'lanmagan parvarishlash ishlari ko'pincha tan olinmaydi va qadrlanmaydi, bu gender tengsizliklarini davom ettiradi va ularning hayotning boshqa sohalarida ishtirokini cheklaydi (Xalqaro Mehnat Tashkiloti, 2018). Ayollarning haq olinmagan mehnati qadri tan olish, ularga g'amxo'rlik qilish mas'uliyatini qo'llab-quvvatlash va jamiyatni rivojlantirish tashabbuslarida ayollarning etakchiligini rag'batlantirish barqaror va inklyuziv jamiyatlarini qurish uchun muhim ahamiyatga ega (BMT Ayollar, 2020).

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot ayollar va qizlarning jamiyatdagi rolini har tomonlama o'rganish uchun sifatli tadqiqot metodologiyasidan foydalanadi. Sifatli tadqiqot murakkab ijtimoiy hodisalarni chuqur tadqiq qilish imkonini beradi, muayyan kontekstdagi shaxslarning tajribalari, qarashlari va xatti-harakatlari haqida boy, nozik tushunchalarni beradi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. Adabiyot sharhi:

Ayollar va qizlarning jamiyatdagi o'rnini bo'yicha mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish ushbu tadqiqot uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Turli fanlar, jumladan, sotsiologiya, gender tadqiqotlari, iqtisod, siyosatshunoslik va sog'liqni saqlash sohasidagi ilmiy maqolalar, hisobotlar va akademik nashrlar asosiy topilmalar va tushunchalarni sintez qilish uchun ko'rib chiqiladi.

2. Sifatli ma'lumotlarni to'plash:

Intervyu va fokus-guruh muhokamalari ishtirokchilarning ayollar va qizlarning jamiyatdagi rollarining turli jihatlarini, jumladan, ularning hissalarini, muammolari va imkoniyatlarini kengaytirish borasidagi fikrlarini bildirishga qaratilgan. Ochiq savollar ishtirokchilarga o'z fikrlarini bildirish, shaxsiy tajribalarini baham ko'rish va gender munosabatlari va ijtimoiy normalarni shakllantiruvchi asosiy dinamika haqida tushuncha berish imkonini beradi.

3. Ma'lumotlarni tahlil qilish:

Tematik tahlil kabi sifatli ma'lumotlarni tahlil qilish usullari ma'lumotlar ichidagi takrorlanuvchi mavzularni, naqshlarni va munosabatlarni aniqlash uchun ishlatiladi. Intervyu va fokus-guruh muhokamalaridan olingan stenogrammlar kodlangan va tadqiqot maqsadlari asosida tematik toifalarga ajratilgan.

Tahlil va natijalar. Ayollar va qizlarning jamiyatdagi o'rnini bo'yicha olib borilgan sifatli tadqiqotlar ularning turli hissalarini, muammolari va imkoniyatlarini kengaytirish borasida boy tushunchalar berdi. Intervyu stenogrammlari va fokus-guruh muhokamalari tahlili quyida keltirilgan bir nechta asosiy mavzular va naqshlarni aniqladi:

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda turli soha va tarmoqlarda mehnat qilayotgan ishchi va xizmatchilarning 45 foizini xotin-qizlar tashkil etadi. Jumladan, davlat va jamoat tashkilotlari tizimida 1400 ga yaqin xotin-qiz rahbarlik lavozimlarida mehnat qilmoqda. Ulardan 17 nafari senator, 16 nafari Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputati, 1075 nafari esa xalq deputatlari mahalliy kengashlari tarkibida faoliyat yuritmoqda[8].

O'nlab opa-singillarimiz "O'zbekiston Qahramoni", "O'zbekiston fan arbobi", "O'zbekiston xalq o'qituvchisi", "O'zbekiston xalq shoiri", "O'zbekiston xalq artisti" singari davlatimizning yuksak faxriy unvonlari, orden va medallariga sazovor bo'lgan. Ularning orasida 500 nafardan ziyod fan doktorlari va akademiklar, minglab fan nomzodlari o'z bilimi, iste'dodi bilan Vatanimiz ravnaqi yo'lida astoydil xizmat qilib kelmoqda. Jamiyat va davlat hayotida faollik, tashabbuskorlik ko'rsatgan, o'zining samarali mehnati bilan oilaning shakllanishi va farovonligi mustahkamlanishi, onalik va bolalik muhofazasiga munosib hissa qo'shgan xotin-qizlarga beriladigan "Mo'tabar ayol" ko'krak nishoni ta'xis etildi[8].

Millatimiz tarixidan ma'lumki, o'zbek ayoli, o'zbek onalari nafaqat o'z elimiz, balki dunyo hamjamiyati, umumbashariyat taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shgan mag'rur, jasur va dono, mashhur ayollar – To'maris, Bibixonim, Nodirabegim, Uvaysiyalar nomlari nafaqat biz uchun, balki ilg'or fikrli dunyo ahli uchun ham ahamiyatli ekanini hammamiz yaxshi bilamiz[8].

Ayollar va qizlar ijtimoiy farovonlik va jamiyat rivojida ajralmas rol o'ynaydi, ular o'z vaqtlari, iste'dodlari va kuchlarini yanada inklyuziv, bardoshli va vakolatli jamiyatlarni yaratishga hissa qo'shadilar. Jamiyatlar ularning hissalarini tan olish va qo'llab-quvvatlash orqali ayollar va qizlarning ijobiy ijtimoiy o'zgarishlar va o'zgarishlar agentlari sifatida to'liq salohiyatini ochishlari mumkin. Jamiyatning barcha a'zolari taraqqiyot va jamiyat hayotida to'liq ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlash uchun gender tengligi, ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish va jamiyatning rivojlanish siyosati va dasturlarida ishtirok etishiga ustuvor ahamiyat berish zarur.

Xulosa. Biroq, bu qiyinchiliklar orasida imkoniyatlarni kengaytirish va ijobiy o'zgarishlar uchun imkoniyatlar ham mavjud. Ta'lim, sog'liqni saqlash, iqtisodiy imkoniyatlar va siyosiy ishtirokga sarmoya kiritish orqali jamiyatlar taraqqiyot, innovatsiyalar va ijtimoiy o'zgarishlarning haydovchisi sifatida ayollar va qizlarning salohiyatini ochib berishi mumkin. Bundan tashqari, gender tengligini rag'batlantirish va ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish nafaqat ayollar va qizlarga, balki butun jamiyatga foyda keltiradi, bu esa kuchliroq, yanada inklyuziv jamiyatlar va barqaror rivojlanishga olib keladi.

Oldinga siljish uchun tizimli to'siqlarni bartaraf etish, gender stereotiplariga qarshi kurashish, ayollar va qizlar o'sib-ulg'ayib, jamiyat taraqqiyoti va taraqqiyotiga to'liq hissa qo'shishi mumkin bo'lgan sharoitlarni yaratish uchun birgalikda harakat qilish zarur. Ayollar va qizlarning hissalarini e'tirof etish va qadrlash orqali jamiyatlar ularning xilma-xil iste'dodlari, dunyoqarashi va tajribasidan hamma uchun adolatli, adolatli va farovon dunyo yaratish uchun foydalanishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, gender tengligiga erishish va ayollar huquqlarini kengaytirish nafaqat ijtimoiy adolat masalasi, balki barqaror rivojlanishga erishish va inklyuziv jamiyatlar barpo etishning zaruriy shartidir. To'siqlarni bartaraf etish, teng imkoniyatlarni targ'ib qilish, jamiyatning barcha jabhalarida ayollar va qizlarning ovozi kuchaytirish borasidagi ishlarni davom ettirishimiz zarur. Shunday qilib, biz har bir ayol va qiz o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish va insoniyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shish imkoniyatiga ega bo'lgan kelajakni yaratishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 2 fevraldagi "Xotin- qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risida PF-5325- sonli Farmoni.
2. Dahlerup, D. (2018). Women's Political Representation and Gender Quotas. Oxford Research Encyclopedia of Politics.
3. International Labour Organization. (2018). Care Work and Care Jobs for the Future of Decent Work. International Labour Organization.
4. International Labour Organization. (2020). Women in Business and Management: Gaining Momentum. International Labour Organization.
5. Inter-Parliamentary Union. (2020). Women in Parliament in 2019: The year in review. Inter-Parliamentary Union.
6. Krook, M. L., & O'Brien, D. Z. (2020). All the President's Men? The Representation of Women in Cabinets Worldwide. Journal of Politics.
7. OECD. (2019). The Pursuit of Gender Equality: An Uphill Battle. OECD Publishing.
8. <https://ijtimoiy.uz/2279/>